

Istarske legende u predškolskoj ustanovi

Grgos, Sandra

Undergraduate thesis / Završni rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:284817>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-17**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

SANDRA GRGOS

ISTARSKE LEGENDE U PREDŠKOLSKOJ USTANOVI

Završni rad

Pula, listopad, 2019.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

SANDRA GRGOS

ISTARSKE LEGENDE U PREDŠKOLSKOJ USTANOVI

Završni rad

JMBAG: 0303067014, redoviti student

Studijski smjer: Preddiplomski stručni studij predškolski odgoj

Predmet: Talijanski jezik 3

Znanstveno područje: Humanističke znanosti

Znanstveno polje: Filologija

Znanstvena grana: Romanistika

Mentor: doc.dr.sc.Lorena Lazarić

Pula, listopad, 2019.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisani _____, kandidat za prvostupnika _____ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student _____

U Puli, _____, _____ godine

IZJAVA **o korištenju autorskog djela**

Ja, _____ dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrileu Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom

_____ koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljane na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, _____ (datum)

Potpis

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. USMENA KNJIŽEVNOST	2
3. LEGENDE	3
3.1 Istarske legende.....	3
3.2 Podjela Istarskih legendi	4
4. FANTASTIČNA/MITSKA/NADNARAVNA BIĆA ISTRE	6
4.1 Krsnik.....	6
4.2 Štrige i štriguni	7
4.3 Mora.....	10
4.4 Orko	11
4.5 Vile.....	12
5. LEGENDE U PREDŠKOLSKOJ USTANOVI	14
5.1 Uloga odgojitelja u obradi legende.....	14
6. FESTIVAL VELI JOŽE U MOTOVUNU	16
7. PRIMJER OBRADJE LEGENDE O VELOM JOŽI U PREDŠKOLSKOJ USTANOVI	18
8. CILJ, ZADACI I HIPOTEZE ISTRAŽIVANJA	20
9. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA.....	21
9.1. Ispitanici	21
9.2. Mjerni instrument i postupak istraživanja	21
10. REZULTATI I RASPRAVA.....	22
11. ZAKLJUČAK.....	31
12. LITERATURA	32
13. POPIS FOTOGRAFIJA.....	34
14. POPIS GRAFIKONA.....	35
SAŽETAK.....	35
SUMMARY	37

1. UVOD

Kroz odabranu temu završnog rada razmatrat će se uporaba Istarskih legendi unutar predškolske ustanove. Cilj ovog rada jest istražiti i opisati uporabu Istarskih legendi i vidjeti koje su najpoznatije i najčešće korištene od strane odgojitelja unutar odgojne skupine. Osim toga, naglasak je stavljen na upoznavanje s nadnaravnim bićima koje možemo pronaći u većini legendi. Tajanstvenost koju vežemo uz nadnaravna bića veoma je zanimljiva djeci iz razloga jer se radi o nestvarnim bićima.

Legende se nalaze svugdje, ali su u svakom zavičajudrugачije jer se vežu uz kraj iz kojeg dolaze. Pretpostavlja se da su djeca upoznata s legendama svojeg kraja i da su im puno puta prepričane. Legenda je kraća priča i s njom se može uspješno zainteresirati djecu i poučiti ih o kulturi te o materijalnim i nematerijalnim vrijednostima određenog kraja.

U teorijskom dijelu završnog radu govori se o usmenoj književnosti, jer su legende dio nje, o samim legendama i njihovoj klasifikaciji, o fantastičnim bićima koje se spominju u Istri, o legendama u predškolskoj ustanovi i ulozi odgojitelja u njihovoj provedbi. U drugom dijelu prikazan je primjer obrade legende o Velom Joži u predškolskoj ustanovi te rezultati ankete o učestalosti korištenja legendi u predškolskim ustanovama na teritoriju Istre i šire.

2. USMENA KNJIŽEVNOST

Usmena književnost je, piše Botica (1995:9), vrsta govornog priopćavanja za potrebe sudionika određene zajednice, koji su međusobno povezani. Kada se pojedinac iz naroda osjeti dovoljno sposobnim oblikovati vrijedne sadržaje, on ih oblikuje u jezik, govor ili neki drugi izražajni sustav kojim se služi zajednica. Tvorac usmenoknjiževnih tekstova je daroviti pojedinac koji osjeća jačinu riječi, a unutar govorenog jezika neke sredine provodi odabir kako bi izrazio svoja raspoloženja i predao ih slušateljima kao gotovu, oblikovanu strukturu. Pojedinac novonastalu strukturu oblikuje u ime cijele zajednice i njihovog zajedničkog mišljenja o nekim općim temama iz cjelokupnog života. Svaki sudionik iz zajednice može izmijeniti i zapisati svoju verziju novonastale strukture i iznijeti vlastitu kreativnost. Usmenoknjiževni tekst ostaje u optjecaju sve dok ga treba pojedinac ili zajednica. Također, može nestati ako nije zapisan ili sačuvan na neki drugi način. Povijesno gledano, u svim sredinama, pa tako i u hrvatskoj, mnogi usmenoknjiževnih zapisi su izgubljeni ili zaboravljeni.

Prema Botici (2013:60) hrvatska usmena književnost postoji od trenutka kada je netko od starih Hrvata, hrvatskim govorom oblikovao neki određeni sadržaj. Autor usmenih tekstova se koristio samo jezikom svoje sredine, dok su školovani pisci eksperimentirali s tipovima govora. Upravo zahvaljujući usmenom ili pismenom načinu prenošenja, mi smo u današnje vrijeme upoznati s biserima pojedinih razdoblja povijesti, usmene zavičajne književnosti.

Usmene priče, Pandžić (2004:8) razvrstava na basne, bajke, anegdote, legende i predaje. Kada gledamo legende u njima možemo susresti mnogo fantastičnih podataka, ali također i povijesne i zemljopisne nazive. Ono što je veoma bitno jest da se unutar legendi mogu iščitati imena istaknutih pojedinaca koji su živjeli na određenom području, naselja i drugih. Legende opisuju i život kršćanskih svetaca i mnogih istaknutih povijesnih osoba.

3. LEGENDE

Kako navodi Botica (2013:446) legenda i njezina definicija, te što spada pod samu legendu, se mijenjala kroz stoljeća. Ona često govori o zanimljivim i povijesnim događajima iz života ljudi iz visokih društvenih staleža, ali i o pučkim likovima i događajima koji imaju nešto jedinstveno i ističu ono što je nedaleko od čudesnog, nevjerojatnog i fantastičnog. Legende bez i malo sumnje dolaze iz duboke prošlosti, te se u njima veoma često koriste proročanstva i zakletve. Autor piše kako sama legenda nosi povijesne događaje i likove koji u sebi imaju puno besprijekornih elemenata. Životni događaji koji su neobični i za običan puk neobjašnjivi, veoma jednostavno prelaze u priču koja se „puni nevjerojatnim sadržajnim podacima i izraste u legendu“ (Botica, 2013:451). U trenutku kada se legenda prepusti slobodnom pripovijedanju, nastavlja Botica (2013:449) ona može izrasti do nevjerojatnih razmjera pa nije ni čudno da u svijetu legendi nalazimo likove poput đavla, vampira, vračara, mitskih bića, anđela, vila i ostalih izmišljenih likova.

3.1 Istarske legende

Kako navodi Bošković-Stulli (1986:9) starohrvatska mitologija je prepuna legendi koje se odnose na Istru. Legende su prenošene s koljena na koljeno usmenim putem, no u jednom trenu prošlosti počele su se zapisivati. U jednom hrvatskom glagoljskom zborniku iz 15. stoljeća donosi se legenda o svetom Mavru mučeniku. Legenda se odvija u gradu Rimu gdje je mučenik pogubljen i trebao je biti spaljen na brodu, ali je čudesno doplovio do Poreča. Legenda o Sv. Mavru neupitno je veza između pisane književnosti i usmenog pričanja u Istri, piše Bošković-Stulli (1986:10). Riječ je o pisanoj legendi, no pretpostavka je, da se ona kao i druge slične legende o svecima mučenicima temelji na slušanju pripovijedanja, da se glasno čitala i prepričavala i daje u prošlosti pripadala usmenoj tradiciji o porečkom svecu zaštitniku. Autor napominje (Bošković-Stulli, 1959:196) kako se uistarskim legendama često spominju fantastična bića, npr. divovi o kojima su, zbog teritorijalne blizine i povijesti, pisali i neki talijanski pisci kao što su Carl De Franceshi i E. Rossi. Rossi piše o divovima koji žive na vrhovima Učke dok De Franceshi govori o divovima s područja Motovuna.

Sličnosti se, piše Bošković-Stulli (1986:26) očituju i kroz Legendu o vilama kao graditeljicama pulske Arene. Naime, u Italiji se slično pripovijedalo o Areni u Veroni koju je sagradio vrag za jednu noć. Vidljiva je razlika vrag umjesto vila. Vile ovu istarsku legendu čine specifično hrvatskom, što je istaknuto narodnim imenom Divić grad za pulsku arenu budući da se vile u narodu govorilo da su divice.

Osim spomenute legende o vilama koje su sagradile Arenu, postoje i druge legendevezane uz područje Istre: *Legenda o kralju Albusu*, *Legenda o Argonautima*, *Legenda o posljednjem histarskom kralju Epulonu*, *Legenda o kruni kralja Tomislava*, *Legenda o Atili u Istri*, *Legenda o sv. Niceforu i trnoplesarima*, *Legenda o sv. Eufemiji*, *Legenda o nastanku Pazinske jame*, *Legenda o Velom Joži*, *Legenda o stijeni sv. Stjepana* i *Legenda o starohrvatskim bogovima i divovima*.¹

3.2 Podjela Istarskih legendi

Legende su sastavni dio svakog naroda i njegove prošlosti. Jedini način predaje legendi je bio usmen, s koljena na koljeno. Legende su bile različite, različitih motiva, glavnih likova, mjesta i jezika. Najučestalije istarske legendesu ones povijesnim motivima, ali postoje i legende o postanku mjesta, ljubavne legende te legende unutar kojih se spominjumska/fantastična/nadnaravna bića. U Istri prevladavaju legende u kojima se spominju mitska bića.

Povijesnih legendi ima mnogo i većina njih je veoma poznata narodu. Povijesne legende se mogu podijeliti na legende o svecima poput sv. Eufemije i sv. Nicefora, i na one o kraljevima i velikanima, kao što su Istarska legenda o kralju Marku, kralju Tomislavu, histarskom kralju Epulonu te kralju Albusu. Kada je riječ o svecima nerijetko se slavi njihov dan u gradu čijim su proglašeni zaštitnikom. Tako se u Rovinju svake godine 15. rujna slavi blagdan Svete Eufemije i dan grada uz svetu misu i prigodan program i sadržaj u kojem se spominje i legenda o njihovoj zaštitnici bitnoj kako za lokalno stanovništvo tako i za sve one ljude koje zanima povijest Rovinja i njegova zaštitnica.

Kroz ljubavne legende, piše Đurić (2007:55;57), ljudi su proživljavali različite emocije kao što je osjećaj empatije za likove i moguće poistovjećenje s njima.

¹*Istrapedia*, <http://istrapedia.hr/hrv/1687/istarske-legende-12-istarskih-legendi/istra-a-z/>. Pristupljeno: 10. srpnja 2019.

Najpoznatije istarske ljubavne legende su ona o brijunskim ljubavnicima Gaju i Lidiji i legenda o lijepoj Rozamundi iz Sipra. Iako se jedna legenda odvija nadomak Pule, a druga oko Poreča, spaja ih podjela po društvenim slojevima, tj. poimanje da se ne smiju miješati osobe različitih društvenih slojeva. Većinom se tematika ljubavnih priča odnosi na nesretnu ljubav dvoje ljudi zbog različitih staleža u kojima su se rodili te pokušavaju naći način da usprkos svim preprekama iznađu način da budu zajedno.

Legende o postanku mjesta su drugačije za svako mjesto, veže ih posebna priča, legenda koja može i ne mora biti istinita, tj. ne zna se ako su svi njezini dijelovi istiniti. Neke su povezane uz mitska bića koja su ih sagradila ili uz kraljeve koji su odlučili graditi svoje kraljevstvo baš na tom mjestu. Ova vrsta legendi većinom je povezana uz središnju, unutrašnju Istru i gradove poput Motovuna i legendu o Velom Joži te Pazina i njegove Pazinske jame.

4. FANTASTIČNA/MITSKA/NADNARAVNA BIĆA ISTRE

U Istri je, navode Perić i Pletenac (2008:13), korpus predaja o fantastičnim bićima poprilično dobro očuvan. Zadržan je velik kompleks predaja i priča o štrigama/štrigunima i krsnicima.

Prema Rudanu (2016:9), kada je riječ o predajama koje tematiziraju nadnaravna bića, na području Istre se često govorilo o onima koja su pred nestankom ili su već nestala. Postoje nadnaravna bića (vile i orko), bića s nadnaravnom sposobnošću (štriga, štrigun, krsnik, mora) i nadnaravne pojave (kljuka, slabo oko).

4.1 Krsnik

U Istarskim predajama, objašnjava Orlić (1986:510), krsnik je čovjek koji ima posebne nadnaravne sposobnosti. Nema puno primjera koji govore kada se krsnik rađa, u koje godišnje doba. Bonifančić Rožin (1952:54) navodi primjer iz okolice Poreča koji govori da se krsnici rađaju na kvarte. Pod kvarte spadaju ožujak, lipanj, rujanj i prosinac. Druga imena za krsnika, piše Orlić (1986:10), su Kršnjak, Križnjak i Grišnjak. Krsnik brani ljude i veliki je protivnik štrig i štriguna, ali i od svakog drugog zla koje je nadnaravno motivirano.

Među istarskim Talijanima govori se o *cavalcantima*². Paola Delton (1998:240) u svojem istraživanju *Credenze e superstizioni a Dignano* spominje sličnosti između ova dva lika. Govori da su bili jaki, veliki ljudi s potkovom na lijevom ramenu koji su imali sposobnosti rasta vlastite snage. Cavalcante i krsnik nisu fizički istog izgleda, ali prema Delton pripadaju istim kategorijama neobičnog izgleda i određenog znaka koji se nalazi na njihovom tijelu. Navodi još jednu njihovu karakteristiku koja ih povezuje, a to je sposobnost zaštite od tuče. Prema Ginzburg (1972:104) se u Italiji, na području Trsta, Venecije, Furlanije, Monfalcone i Muggie, vjeruje da postoje ljudi koji se nazivaju benandantima. Oni se kao i krsnici rađaju u bijeloj košuljici i bore se na način što im duh napusti tijelo, koje je okrenuto leđima, te odlaze na otvorene prostore kako bi se s duhovima drugih benandanta borili protiv neprijatelja. Ono što ih veže uz krsnike jesu njihovi neprijatelji štrige i štriguna.

²Il *cavalcante*, termin na istromletačkom, je lik koji se može povezati s krsnikom.

Krsnik je, piše Rudan (2016:176) u većini slučajeva muškarac, rjeđe žena (krsnica). Posebna obilježja krsnika su rađanje u košuljici i/ili poseban znak, križ na prsima. Neobičnog je izgleda i pogleda i ima sposobnost preuzimanja životinjskog oblika procesom zoometamorfoze ili zoometempsioze, što označava seljenje duha, duše u životinje. Kako napominje Šešo (2002/2003:28), podatak o rađanju krsnika u košuljici spominje se tek u novijim zapisima. Babica, koje pomaže majci pri porodu, kada ugleda košuljicu ušije djetetu komadić košuljice, najčešće pod lijevi pazuh, ili ga nerijetko sačuva na neki drugačiji način tako da je krsnik nikad ne izgubi. Bez košuljice krsnik bi izgubio svoje nadnaravne moći i ne bi bio u mogućnost boriti se sa štrigama.

Krsnik, nastavlja Šešo (2002/2003:30,33), kada službeno postaje krsnik i prihvaća svoju dužnost ima jednu vrstu obreda koja se odvija po utvrđenim obrascima i razlikuje od sela do sela. Kada dijete postane dovoljno zrelo dolazi među druge krsnike koji ga odvedu do mjesta na kojem će biti iniciran u krsničko zvanje, što znači da će pomagati drugima i suprotstaviti se štrigama i svemu što može nauditi čovjeku. Također, krsnik pomaže ljudima zaustavljanjem tuče, koja je čovjekov prirodni neprijatelj jer donosi glad.

4.2 Štrige i štriguni

Među najpoznatijim istarskim fantastičnim bićima, piše Rudan (2016:212-213), spada štriga/štrigun. Štriga i štrigun je talijanizam³ za vješticu ili vješca. Za vjerovanje u Istri karakteristično je da štrige ne susrećemo u obliku tajanstvenih mitskih likova iz priča, legendi nego su štrige i štriguni u Istri obične žene i muškarci s nekim posebnim, prirođenim ili naučenim moćima. Štrige i štriguni su opasni po život ljudi te im piju krv. Njihova djelatnost se očituje u tri vida: tuku se međusobno, čine zlo ljudima i, ono najbitnije, tuku se sa svojim zakletim neprijateljima-krsnicima. Ime štriga, navode Perić i Pletenac (2008:17), se nikad ne izgovara na glas, zbog straha da bi mogle nauditi, zamjeriti ili osvetiti se, iz čiste zlobe, onome tko ih proziva. Krsnik također ne izgovara njihovo ime zbog moguće osvete. One, svojom ljudskom stranom sudjeluju u životu zajednice na zajedničkim poslovima i druženjima, dok se njihova transformacija iz normalnog čovjeka u fantastično biće dešava uglavnom noću, jedan

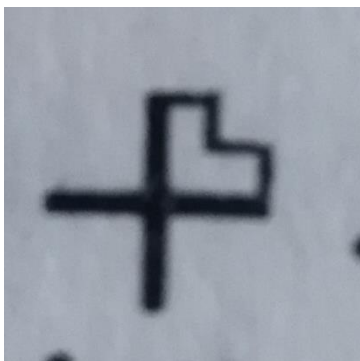
³ Talijanski *strega*, hrvatski prijevod vještica, čarobnica (Klaić, 1988:1312)

sat prije ponoći. Štrige se sastaju na raskrižjima, a vjerovanja govore kako nisu sasvim iščeznule iz istarskih gradova i sela.

Urođenost štrigunske moći razotkriva se već pri porodu. Razotkriva se na način što se dijete rodi s atavističkim elementima, najčešće repom, kojeg mora sakrivati kako ga se ne bi prepoznalo. Osim po repu, štriguna se pri porodu prepoznaje po njegovoj posteljici, tj. placenti. „Štrigun se rodi u crnom mihuru koji se potom sašije pod pazuh. Bez tog crnog mihura (krvava košuljica) ili u drugoj varijanti crne kugle s kojom se rađa, gubi moć.“ (Orlić, 1986:10) Štriguna je moguće izliječiti odmah pri porodu, uništavanjem tih znakova ili pak iznošenjem novorođenčeta na prozor i glasnim objavljivanjem da se rodio štrigun. Priča se, spominju Perić i Pletenac (2008:20), da se štrigune pokapa s licem prema doma i čavlima koje im stave na usta. Također, pogotovo u selima središnje Istre oko Motovuna, kao dodatnu zaštitu, ljudi su im znali okovati usta ili cijelo lice željeznom brnjicom, jer su vjerovali da se štriguni mogu povampiriti nakon smrti.

Postoji nekoliko mogućih načina zaštite od štrige i štriguna, spominje Orlić (1986:9). Najbolja zaštita je raskrinkavanje njegove moći pri porodu, ali ako se to ne desi, ljudi se ipak mogu sami braniti od njih. Jedan od moćnijih elemenata zaštite jest ljudski smrad, na način da se spale stare cipele. To ih ne uništi, ali ih tjera. U svrhu obrane se koristi i križ-križinam, križ salamun, salamunskikirž, križ papaliž koji se crta u jednom potezu. Taj crtež, ucrtan i zakucan na vratima, štiti kuću. Još jedan način zaštite je da se otrgne i spali dio štrigunove odjeće. Na taj način čovjek postane zaštićen od štriguna s kojeg je otrgnuo dio odjeće.

Slika 1: Crtež križa koji služi u obrani od štrig i štriguna

Izvor: Orlić, D. (1986:10) *Štorice od štrig i štrugun*
(fotografirala autorica rada 10.07.2019.)

Vinščak (2005:228) spominje kako biljudi za dodatnu zaštitu nosili križ i stavljali ogledalce ispod jastuka. Ogledalce se stavljalo ispod jastuka jer se smatralo da bi se štrigun preplašio svog vlastitog odraza. Također bi, kao zaštitu od ulaska štriguna u kuću, zabijali križ i nož u ulazna vrata i stavljali na kućni prag neku amajliju, a u džepu bi nosili vrećicu čiji je sadržaj znao samo krsnik koji ju je napravio. Prema legendama, štrigun može i pomoći ako to želi, ali će onda za par dana napraviti neko zlo.

Prema Perić i Pletenac (2008:22-24), povezanost štriguna i krsnika je veoma zanimljiva i o njoj se priča. Oni su vječiti neprijatelji, štrigun predstavlja zlo, a krsnik dobro, kao anđeo i vrag. Oboje imaju mogućnost preobrazbe u životinje, bijeli i šareni pas najčešća je oznaka krsnika, dok je crni pas štrigun. Osim sukoba u životinjskom obliku, krsnici su razvili i drugu vrstu borbe protiv štriguna, a to je bacanje uroka. Urok se baca ivercima hrastovih grana. Grana se reže na trinaest malih komadića koji se bacaju u vodu. Pri bacanju svakog komadića izgovara se molitva, moli se Očenaš, Zdravo Marija i Slava Ocu. Svi komadići koji potonu ukazuju na urok.

Molitva koja se govori prilikom bacanja grančica (Vinščak, 2005:230):

Prekrižit se:

Ću molit Očenaš i Zdravo

Marijo zo one duše kiso

od tega zla.

Ću glet za škontraduro

sveti Kuzam i Dumjan

i sveti Benedit

i Majka Božja od zdravlja

ki ima trinaest gracijpre Bogom.

Sad ću molit trinaest Očenaša za tega sveca (ime osobe)

za svaki Očenaš jedan ugljen hitit u vodu

trinaest Zdravehmarij za tega sveca (ime osobe)

trinaest Slavaocu za tega sveca (ime osobe)

Sad ću molit pet Očenaša

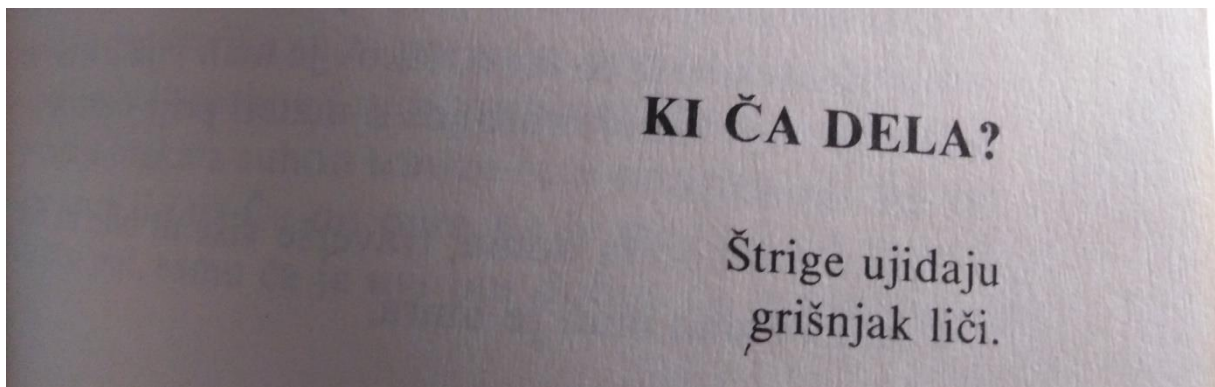
pet Zdravehmarij

za se one duše kiso u mukah pregatrskehki (purgatorijskih)

*ki se nikad nijedan zanje ne domisli
Sad ću molit jeno Vero za tega sveca (ime osobe)
I na kraju prekrižit se
- ne nosit vodo ća pole soncezad.
I vodu nosit po dlanu
I sa njom se malo podije
i umije lice. Stavlja se u kavu.*

Kako tvrde Perić i Pletenac (2008:27): „Moć štriguna i krsnika nekada se neće izgubiti jer oni omogućavaju imenovanje zla i dobra i kao takvi služe u različitim lokalnim konstrukcijama istarskih mikrouniverzuma, bilo kako fantastična bića bilo kao reciklirane sablasti pomodnog *newagea*.“

Slika 2: Priča o krsniku i štrigi

4

Izvor: Orlić D. (1986:121) *Štorice od štrig i štruguni* (fotografirala autorica rada 10.07.2019.)

4.3 Mora

Prema Orliću (1986:8-9), mora je najprisutniji lik u praznovjerstvu Istre. Ona je žena, no u središnjem dijelu Istre ljudi smatraju da se može roditi, iako vrlo rijetko, i u muškom rodu, kao mornjak. Mora, uglavnom noću, napada ljude gušeći ih ili pritišćući. Njena je glavna osobina sposobnost pretvaranja u životinje poput muhe, mačke, kokoši. Ona je zla žena koja fizički ostaje kod kuće i spava, dok njen

⁴ Tko što radi? // Vještice grizu // Krsnik liječi. [Prijevod: Sandra Grgos].

drugi, životinjski lik, ide u zle pohode. Od nje se brani na sličan način kao i od štriga i štriguna, stavlja se ogledalo pod jastuk i škare u ključanicu.

Mora se javlja u svim priobalnim područjima, od Istre preko Konavala sve do Dalmatinskog zaleđa, tvrdi Marks (2010:109). Od svih fantastičnih bića za moru je najsigurnije da zaista postoji. Smatra se da je mora neudata mlada žena koja, jednog dana kada se uda, postaje vješticom, a ponekad preuzme i neke osobine more kako bi zadržala značajke svoje vrste.

Kao i štriga, piše Orlić (1986:8), mora se rađa u posteljici crvene, modre ili crne boje što označava da se rodilo biće posebnih moći, koje će se koristiti u negativnom svrhu. Crna boja se poistovjećuje s mrakom i paklom. Crna boja prikazuje i mnoga slavenska božanstva, demone i bića koji napadaju ljude i čine im zlo. Kod more nema kao kod štriga ambivalentnog djelovanja, ona uvijek čini zlo.

Procesom zoometempsioze, tj. seljenjem duše u životinjski oblik, dolazi do preobrazbe more u životinju. Dakle, mora leži u krevetu dok se njezina duša seli u tijelo životinje, najčešće mačke, i u tom se obliku obračunava s ljudima. Ujutro se duša vraća u ljudsko tijelo. Pretvaranje u životinju, kaže Šešo (2007:272), nije glavna osobina more već sporedna, uz davljenje i gušenje ljudi. Djelovanje more nije lako objasniti pučkim pokušajima, to je nešto istovremeno i jasno i misteriozno, jer se moru tijekom djelovanja rijetko vidi pa se njezina zloba i opakost pokušava objasniti seljenjem duše u razne životinje. Prema Orliću (1986:9), pretvaranje u mačku je najčešće, ali su također zabilježeni i mnogi slučajevi pretvaranja more u muhu i noćnog leptira, kako bi lakše mogla ući u svaku kuću. Zbog toga se u ključanicu stavljaju škare kako bi se spriječio njen ulazak u kuću. Ujutro mora u svoje tijelo ulazi kroz usta. Seljenje ženine duše u tijelo muhe, tvrdi Orlić (1986:9), upućuje na izreku „biti dosadan/dosadna kao muha“.

4.4 Orko

Orko je biće koje je na svojem povijesnom putu doživjelo puno transformacija. On nije u potpunosti prikazan u negativnom smislu. Može napakostiti čovjeku, ali mu neće učiniti zlo. U Italiji, pišu Perić i Pletenac (2008:105-107), smatraju da je Orko ogromni ljudožder, dok se u Istri smatra da je to sitni stvor koji se seljacima zavlači

među noge. Pojavljuje se u obliku psa, ovna, magarca ili diva. Orkou većini legenda otima ljude kasno noću. Nalazi ih u tami, hvata i odvodi na razna njima nepoznata mjesta te ne mogu pronaći put kući. Promjena ekonomske situacije u Istri je dovela ljude u situaciju da nisu više mogli živjeti isključivo od stoke i zemlje. Radili bipo cijeli dan i vraćali se kući po mraku. Upravo je u vrijeme kada bi pao mrak Orko tražio svoju žrtvu. On se prikazuje kao bezopasan magarac koji se podvuče žrtvi ispod nogu i nosi je u nepoznato ili u velike daljine. Zna žrtvu ostaviti na zvoniku ili je čak nikada ne vratiti. Stoga je obrana od Orka bila veoma važna. Stara istarska mudrost govori o klasičnom magijskom postupku, udarati Orka šilom ili nekim drugim alatom, ili jednostavno preokrenuti kaput ili zamijeniti cipele.

4.5 Vile

Vile su, piše Rudan (2016:308-309), nadnaravna bića koja izgledaju kao žene, točnije mlade djevojke. Vila ima krila, mršava je i visoka, ima modre ili zelene oči, rumene obraze i spuštenu kosu, koja je većinom plava sve do poda, ili pletenice preko ramena. U istarskim legendama se najčešće pojavljuju kao graditeljice, kao u legendi o vilama koje su sagradile pulsku Arenu ili se susreću s ljudima, a njihovo djelovanje se veže uz noć.

„O vilama se u Istri, slično kao i o divovima, govori ponajviše kao bićima koja su se u prošlosti javljala, a danas se više ne susreću (za razliku od štriga, krsnika, mraka i sličnih)“, kaže Bošković-Stulli (1959:197), što objašnjava da su se ostala nadnaravna bića prekrila istopila sa stanovništvom i dalje djeluju u njemu. U selima se i dan danas govori o krsnicima, štrigama i štrigunima, i orku. O njima većinom govori starije stanovništvo i nerijetko vjeruje u njih. Neki se autori ne slažu s Bošković-Stullijem, pa Kukuljević-Sakcinski (Bošković-Stulli, 1959:198) vile vidi kao dio naroda, dok ih Boticasmatra dijelom hrvatske narodne mitologije, jer su, kaže Botica, (Bošković-Stulli, 1959:198) bile motiv puno narodnih priča i mnogo više u upotrebi od ostalih mitskih bića. Gdje one obitavaju najbolje objašnjava Vrkić (1995:447) koji govori da žive u planinama, spiljama, na livadi oko voda te u oblacima. U mnogo ekranizacija legendi o vilama vile plešu kolo, a onoga tko ih vidi mogu pretvoriti u stijenu, drvo ili ga povesti u šumu i šakljati ga do smrti. Vile kao dobra nadnaravna bića pomažu

ljudima, ali ako ih se vidi nerijetko postaju zle. Stoga je narodno vjerovanje vile podijelilo u dvije skupine, one koje čine dobro i one koje čine zlo.

5. LEGENDE U PREDŠKOLSKOJ USTANOVI

Legende su veoma zanimljive djeci predškolskog uzrasta. Sve ono što nije svakodnevno, što je drugačije, krije neku posebnu priču, djecu zainteresira. One potiču razvijanju mašte kod djece. Čitanje i/ili prepričavanje legendi predstavlja jedan od najučinkovitijih načina da se dopre do djeteta i probudi njegova mašta, da dijete razvije kontakt i razumijevanje s drugima, stvori svoju ličnost i proširi vokabular.

Ako dijete zainteresira ispričana legenda ono će svojim riječima iznijeti svoj stav o njoj. Poznati američki pisac i profesor Joseph Campbell, specijalist za mitologiju, smatra da se u današnjem svijetu izgubila veza s mitskim, drugačijim bićima te da ono što slušamo, učimo u školama ne potiče djetetovo razmišljanje i mudrost koja se krije u legendama.⁵

Danas roditelji rijetko čitaju ili pričaju djeci priče, bajke, basne ili legende. Kako piše Jasna Held: „Razvojem tehnologije prvo se zanemaruje živa riječ pripovijedanja, potom i same bajke i priče te vremenom postaju samo bijedi odraz prošlosti kao literarni spomen kulturnog podrijetla“.⁶

Slijedom toga, kako tehnologija ne bi posve preuzela dječji interes odgojitelji se moraju potruditi da u sklopu odgojno-obrazovnog procesa u predškolskoj ustanovi djeci usade ljubav prema priči.

5.1 Uloga odgojitelja u obradi legende

Odgojitelj je osoba koja djeci svakodnevno otkriva nove stvari, pojmove, priče, pa tako i legende. Uz svaki se kraj u kojem se nalazi predškolska ustanovazasigurno veže neka legenda, bilo na dijalektu, bilo na standardnom jeziku, koja se može obraditi s djecom. Bitno je objasniti djeci da legenda ne mora biti stvarna, da su je neki ljudi mogli izmisliti i da je ona preživjela do dan danas. Važno je da djeca nauče razlikovati stvarno od nestvarnog, da shvate da vještice, krsnici, divovi i vile ne postoje u stvarnosti. Djeca oponašaju najdražeg lika iz legende, pokušavaju se poistovjetiti s njim, koristiti njegove riječi i pokrete. Kroz legende djeca mogu pronaći puno tema za razgovor i novih ideja za igru sa svojim vršnjacima, pronaći puno

⁵Ilić-Puharić L. Moć mita, nije datirano i paginirano. Pristupljeno: 28. srpnja 2019.

⁶Centar za kulturu i film Augusta Cesarca, nije datirano i paginirano. Pristupljeno: 29. srpnja 2019.

pitanja koja će postaviti odraslima i tako usvajati i razvijati govorne i društvene vještine i kulturne vrijednosti.

Legende djeci omogućavaju odlazak u imaginarni svijet, svijet kojeg su sami zamislili i u kojem se sve odvija onako kako oni žele. Međutim, prilikom obrade legendi s djecom predškolske dobi odgojitelj treba biti oprezni učiti ih razlikovati stvarnost od zamišljenog svijeta. Bitno je djecu potaknuti na razvijanje mašte i kreativnosti, ali i razumijevanju realnosti kao jedinoj istinitoj i točnoj. Zadaća odgojitelja nije samo pročitati legendu nego je s djecom interpretirati na konstruktivan, kreativan i interaktivan način.

6.FESTIVAL VELI JOŽE U MOTOVUNU

Povijest grada Motovuna vezana je uz jednu veoma zanimljivu legendu koja govori o postojanju divova u dolini rijeke Mirne. Ona priča o divovimakoji su bili toliko veliki da su si mogli dodavati alate i veliko kamenje na velikim udaljenostima. Divovi su mitološka bića koja odlikuju velika snaga i veličina. Oni su se u mitologiji smatrali primarnim bićima u borbi protiv bogova, dok su u legendama većinom prikazani u negativnom svijetlu.

Najpoznatija legenda o divovima vezana uz istarsko podneblje zasigurno je ona o Velom Joži. U legendi o Velom Joži, patuljci su bili mali zli ljudi koji zbog niskog rasta nisu mogli obavljati teške poslove. Tako je svaki grad imao svoga diva koji se bavio svim teškim poslovima. Div Motovuna se zvao Veli Jože. Mještani se često nisu baš lijepo ponašali prema njemu pa bi Jože kad bi se razljutio, kako bi ih prestrašio, protresao motovunski zvonik. Jednog dana Velog Jožu su patuljci poslali galijom u Veneciju. Na tom je brodu upoznao galijota Iliju koji mu je ispričao o slobodi. U velikoj oluji, na putu prema Veneciji, galija se nasukala, a Veli Jože se uspio spasiti i isplivati na istarsku obalu. U tom je trenutku odlučio potražiti sve divove i nagovoriti ih da se bore zajedno za svoju slobodu. Kada je sakupio sve divove predložio im je pobunu za svoju slobodu. Patuljci su, međutim, kupili divove vinom i zlatom i nagovorili ih da se vratakao slugu svoje gradove. Svi su pristali osim Velog Jože koji je otišao u goru čekati ostvarenje svoje slobode i nikad se više nije vratio u Motovun.⁷

Motovun se smatra svjetskom destinacijom fantastične književnosti u čijem je središtu legenda o Velom Joži kao povod održavanja manifestacije koja se održava svake godine početkom lipnja. Osim hrvatskog jezika, u suradnji s Europskim institutom, program se odvija i na drugim jezicima. Svake se godine čitateljska publika sastaje u sve većem broju. Cilj festivala je očuvanje zavičajne baštine i kulture.

Div Veli Jože kroz ovu manifestaciju živi zajedno s posjetiocima. Odrasli se zajedno s djecom mogu prisjetiti legende o divu. Organizirane su radionice gdje djeca mogu uz

⁷ *Istrapedia*, <https://www.istrapedia.hr/hrv/1710/legenda-o-velom-jozi/istra-a-z/>. Pristupljeno: 15. srpnja 2019.

voditelja sudjelovati i glumiti u izvođenju predstave. Uz djecu, roditelji također mogu sudjelovati u glumi i predstavama. Ono što je hvalevrijedno jest da se dječji vrtići diljem Istre unaprijed pripremaju za sudjelovanje na festivalu i izlažu svoje radove na festivalu. Uz crtane materijale, izložba sadrži i skulpture zajedničkog rada djece.⁸

⁸<http://www.tz-motovun.hr/dogadanja/festival-veli-joze>. Pristupljeno: 18. srpnja 2019.

7. PRIMJER OBRADJE LEGENDE O VELOM JOŽI U PREDŠKOLKOJ USTANOVI

Rezultati istraživanja o korištenju legendi u radu s predškolskom djecom, provedenog u svrhe ovog rada, potvrdili su kako odgajatelji Istarske i Primorsko goranske županije najviše koriste upravo legendu o Velom Joži koja djecu zanima i zbog manifestacije koju svake godine posjećuju. Stoga, u nastavku, donosimo jedan od mogućih načina obrade ove legende s djecom predškolske dobi.

Legenda o Velom Joži može biti temelj razgovora o slobodi i jednakostima svih ljudi, životinja i bića i to kako na dijalektu tako i na standardnom književnom jeziku. Ako se vrtić nalazi u Istarskoj županiji poželjno bi bilo posjetiti grad Motovun i upoznati djecu s legendom o Velom Joži. Kraj zvonika odgojiteljica čita legendu o Velom Joži. Slijedi šetnja gradom tijekom koje odgojiteljica propitkuje djecu o divovima: kako su izgledali, što su jeli, gdje su živjeli, ... Po povratku u skupinu pita djecu što su sve vidjeli i što im se sviđjelo, a što nije.

Djeci mlađe dobne skupine odgojiteljica ponovno čita legendu o Velom Joži te razgovara s njima o divovima i samoj legendi. Potom podijeli djecu po skupinama i zamoli ih da nacrtaju Velog Jožu. Svaka skupina dobije određenu scenu koju treba nacrtati. Kada su svi crteži gotovi odgojiteljica rasporedi djecu na način da jedna polovica ispriča legendu na standardnom hrvatskom jeziku, a druga polovica na dijalektu, ili, ako se radi o talijanskom vrtiću da ispričaju legendu na istrovenetskom dijalektu odnosno talijanskom standardnom jeziku. Na taj način djeca razvijaju svoje govorne vještine te razvijaju odnos s vršnjacima unutar skupine. Radovi se kasnijemogu izložiti u holu vrtića gdje će ih moći vidjeti i ostale skupine.

Djeca srednje dobne skupine i starije dobne skupine mogu zajedno obraditi legendu o Velom Joži. Prvo odgojiteljica čita legendu i raspravlja s djecom o njoj kroz raznovrsna pitanja vezana uz divove i o njihovom dojmu o legendi. Nakon toga im pokazuje crteže koje su napravila djeca iz mlađe dobne skupine i, ako postoji mogućnost, zamoli djecu mlađe dobne skupine da im na dijalektu i standardnom jeziku ili polana dijalektu a pola na standardnom jeziku, ispričaju legendu. Na taj način dolazi do inkluzije sve djece vrtića i jačanja osjećaja ravnopravnosti. S djecom srednje i starije dobne skupine odgojiteljice nastavljaju obrađivati legendu o Velom

Joži kroz lutkarsku predstavu za koju sama djeca šiju svoje lutke uz pomoć odgojiteljice, a mogu se uključiti i roditelji. Kada je sve spremno, svako dijete dobije određenu ulogu, a može se i izmijeniti koji dio i dodati koji lik kako bi sva djeca bila uključena u predstavu. Uloge djeca mogu učiti samo nastandardnom, hrvatskom ili talijanskom, jeziku ili samo na dijalektu, čakavskom ili istrovenetskom, a može se ponuditi djetetu da odabere jezik na kojem će prezentirati svoj lik. Na taj način djeca razvijaju svoje govorne vještine i obogaćuju vokabular. Na kraju godine organizira se lutkarska predstava za djecu iz drugih skupina, roditelje pa i širu lokalnu zajednicu.

8.CILJ, ZADACI I HIPOTEZE ISTRAŽIVANJA

Cilj ovog istraživanja bio je ispitati mišljenje odgojitelja te istražiti učestalost korištenja Istarskih legendi u predškolskoj ustanovi.

S obzirom na postavljeni cilj, proizlaze slijedeći zadaci istraživanja:

A) Ispitati mišljenje odgojitelja o tome koliko često upotrebljavanju Istarske legende u radu s djecom te koliko im je to bitno u samom radu s njima.

B) Ispitati mišljenje odgojitelja o načinu obrade legendi i koji je njihov cilj prilikom obrade iste.

C) Ispitati odgojitelje koliko poznaju Istarske legende te koju najviše koriste i zbog čega.

Na temelju dostupne literature i prethodnih spoznaja postavljene su slijedeće hipoteze istraživanja:

H1:Legende su odgojiteljima pri korištenju u radu s djecom srednje bitnima.

H2: Odgojitelji obrađuju legende u radu s djecom najčešće pripovijedanjem, a rjeđe korištenjem igrokaza.

H3: Istarske legende se koriste samo unutar vrtića u Istarskoj županiji.

9. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

9.1. Ispitanici

Istraživanje je provedeno na uzorku od 74 odgojitelja iz cijele Hrvatske kroz mjesec srpanj 2019. godine.

9.2. Mjerni instrument i postupak istraživanja

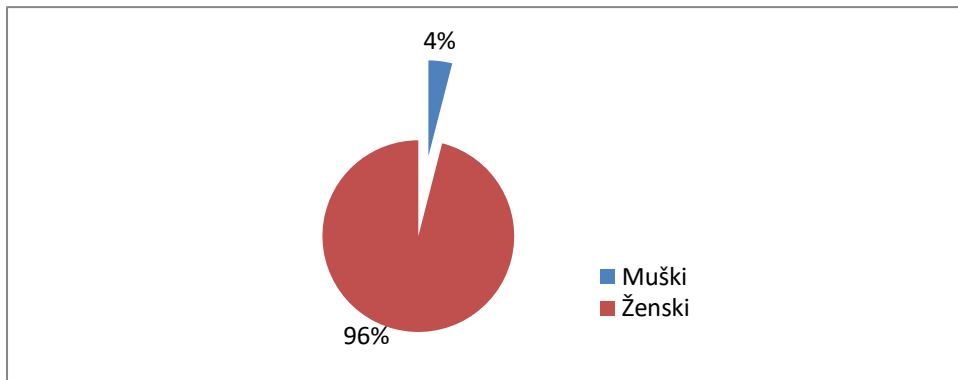
U provedenom istraživanju korištena je *anketa „Učestalost korištenja legendi unutar vrtičke skupine“* koja je izrađena zbog potrebe pisanja završnog rada. Prvi dio anketnog upitnika čine sociodemografski podaci odgojitelja upet čestica. U tom dijelu instrumenta ispituju se slijedeće varijable: spol, dob, godine radnog iskustva odgojitelja, u kojoj županiji radi odgojitelj te radi li odgojitelj u hrvatskom ili talijanskom vrtiću. U drugom dijelu upitnika ispituje se mišljenje odgojitelja i način rada i obrade Istarskih legendi unutar vrtičke skupine. Ovaj se dio sastoji od 14 čestica: koji jezik/narječje koristite u govoru s djecom; u kojoj dobnoj skupini trenutno radite; koristite li legende u radu s djecom; koristite li Istarske legende u radu s djecom; ukoliko ne koristite Istarske legende u radu s djecom, navedite razlog, ako koristite preskočite ovo pitanje; koliko često koristite Istarske legende u radu s djecom; koje od idućih Istarskih legendi poznajete; koje Istarske legende ste koristili u radu s djecom; koju Istarsku legendu najviše koristite u radu s djecom i ukratko objasnite zašto; kojim načinom obrađujete legende u radu s djecom; koji je Vaš cilj rada prilikom korištenja legendi; smatrate li bitnim korištenje legendi u radu s djecom; hoćete li u budućnosti koristiti legende u radu s djecom; ako nećete objasnite zašto. Čestice su na nekim od ponuđenih odgovora imale opciju „drugo/ostalo“ gdje su ispitanici mogli navesti odgovor koji nije ponuđen u upitniku.

Upitnik je napravljen u elektroničkom obliku, u programu Googleforms. Direktni link je zatim podijeljen u Facebook grupama koje su namijenjene odgojiteljima iz Hrvatske. Dodatno im u uputama objašnjen cilj i tijekom istraživanja uz napomenu da je upitnik anonimn te da se koristi u svrhu pisanja završnog rada.

10. REZULTATI I RASPRAVA

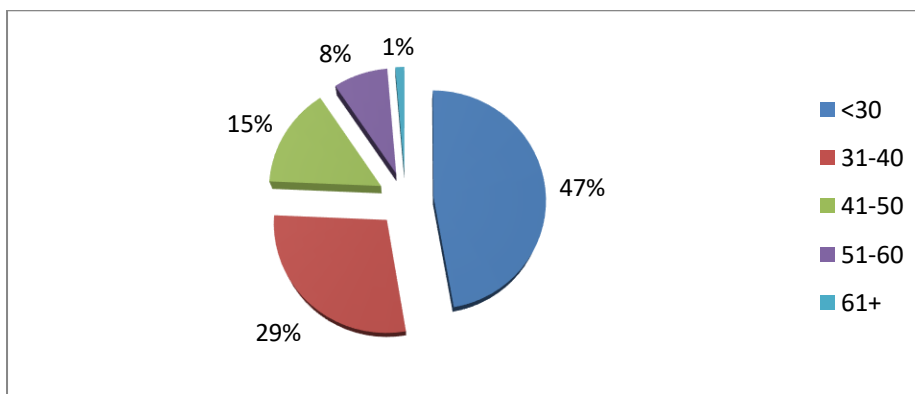
Prvih pet varijabli odnosile su se na sociodemografske podatke ispitanika. Prva varijabla (Grafikon 1) ispitala je spol odgojitelja. Iz grafikona je vidljivo da je 96% odgojitelja ženskog roda, a 4% muškog roda.

Grafikon 1: Spol odgojitelja

Druga varijabla (Grafikon 2) koja se odnosila na dob odgojitelja izražena je u pet kategorija (manje od 30, od 31 do 40, od 41 do 50, od 51 do 60 i više do 61). Rezultati su pokazali da je najveći broj odgojitelja mlađi od 30 godina (47%, N=35) odnosno u dobi od 31 do 40 godina (29%, N=21). Iz navedenog zaključujemo da su ispitanici većinom odgojitelji mlađe dobne skupine što vezujemo uz korištenje Facebook-a kao izvora diseminacije upitnika.

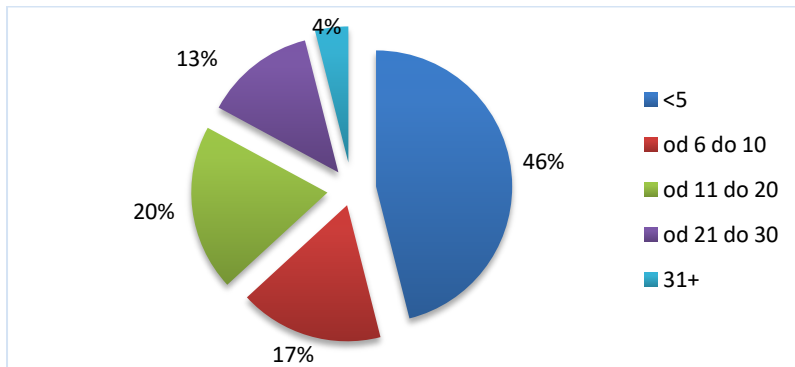
Grafikon 2: Dob odgojitelja

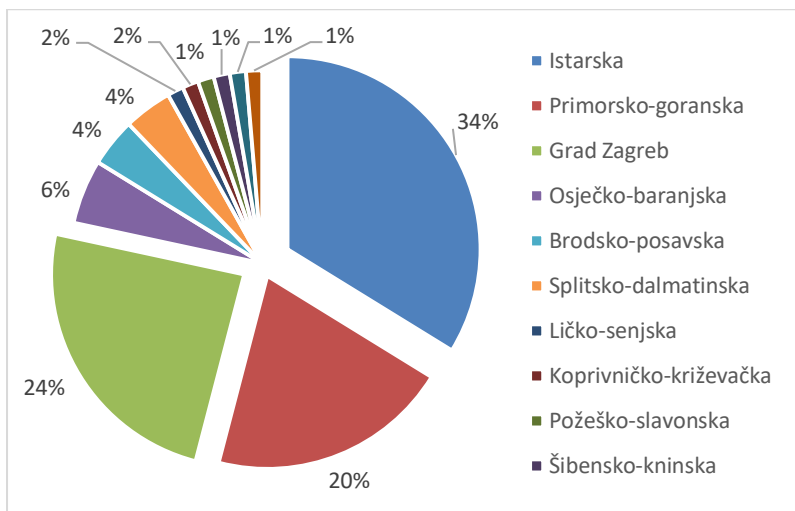
Treća varijabla (Grafikon 3) odnosila se na godine radnog staža odgojitelja, izražena u pet kategorija (manje od 5, od 6 do 10, od 11 do 20, od 21 do 30, više od 31).

Najveći broj odgojitelja radi manje od 5 godina (47 %, N=35). Ovaj odgovor je bio očekivan zbog toga što su najviše odgojitelja odgovorila koji su mlađi od 30 godina.

Grafikon 3: Godine radnog iskustva

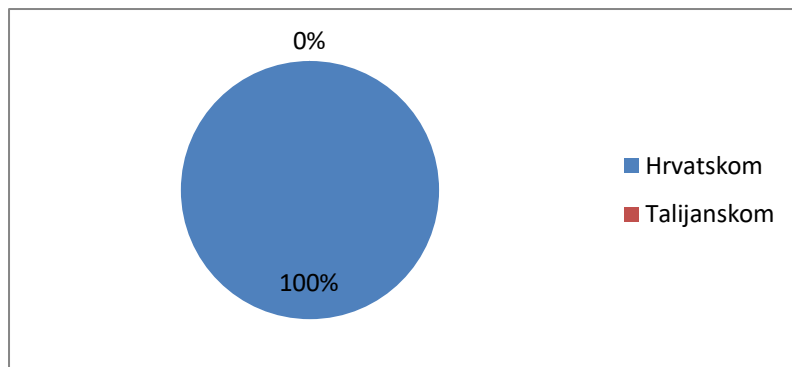
Grafikon 4: Županija u kojoj ste zaposleni

Četvrta varijabla (Grafikon 4) ispitivala je u kojoj je županiji ispitanik zaposlen. Najviše ispitanika radi u Istarskoj županiji i u Primorsko-goranskoj županiji.

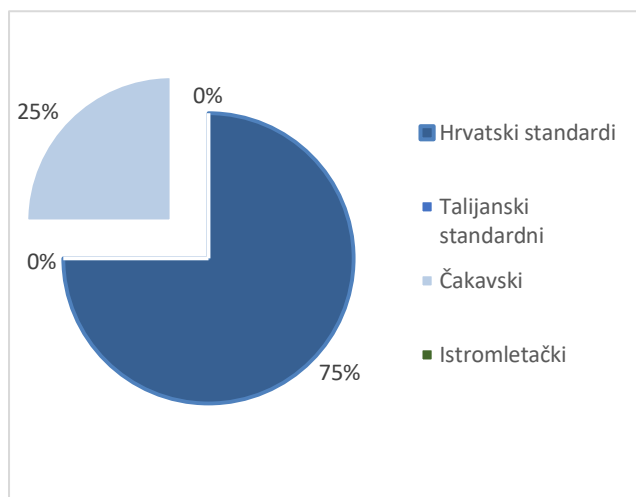
Peta varijabla (Grafikon 5) odnosila se na to u kojem vrtiću odgojitelja rade. Svih 74 ispitanika jest odgovorilo da radi u hrvatskom vrtiću.

Grafikon 5: U kojem vrtiću radite

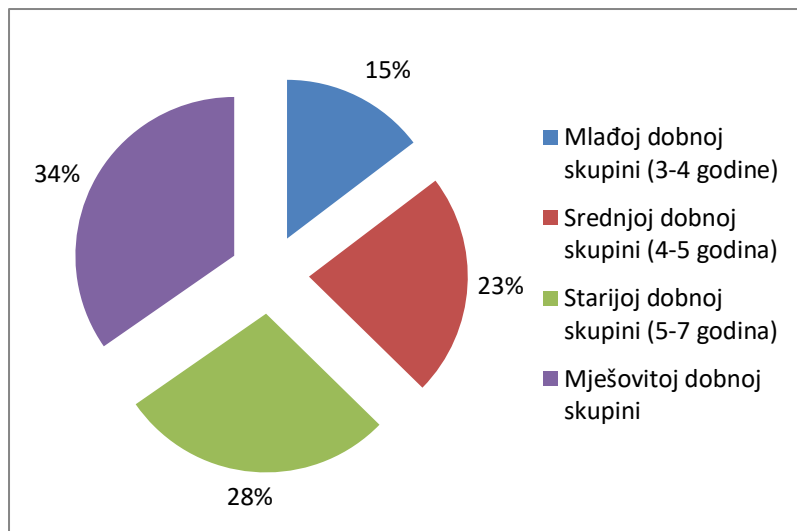
U drugom dijelu upitnika ispituje se mišljenje odgojitelja i način rada i obrade Istarskih legendi unutar vrtićke skupine. Ovaj se dio sastoji od 14 čestica.

Grafikon 6: Koji jezik/narječje koristite u govoru s djecom

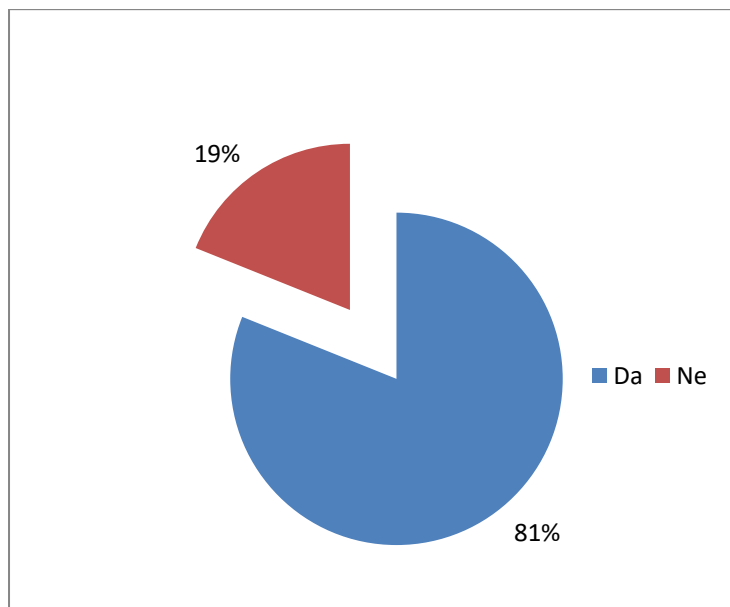
Šesta varijabla (Grafikon 6) odnosi se na jezik/narječje koji odgojitelji koriste u razgovoru s djecom. Najviše se njih koristi hrvatskim standardnim govorom (93%, N=69). te čakavskim narječjem (31%, N=23). Niti jedan ispitanik ne koristi talijanski standardni jezik ili istromletačko narječje u vrtićkoj skupini. Bilo je očekivano da će prevladavati hrvatski standardni jezik i čakavski dijalekt iz razloga što je većina ispitanika bila iz Istarske i Primorsko-goranske županije, ali se očekivao i pokoji odgovor o korištenju talijanskog standardnog jezika ili istrovenetskog dijalekta budući da u spomenutim županijama u kojima je zastupljena dvojezičnost ima i predškolskih ustanova na talijanskom jeziku.

Grafikon 7: U kojoj dobnoj skupini trenutno radite

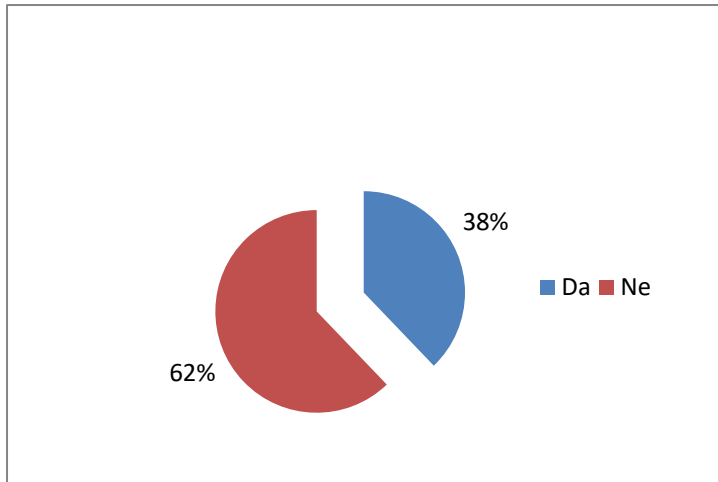

Sedma varijabla (Grafikon 7) ispituje u kojoj dobnoj skupini trenutno rade odgojitelji. Najviše ih radi u mješovitoj skupini (35%, N=26), slijedi starija dobna skupina (28%, N=21), zatim srednja dobna skupina (23%, N=17), a najmanje ih radi u mlađoj dobnoj skupini (14%, N=11). Kako pokazuju rezultati ispitanici rade s različitim dobnim skupinama djece što je pozitivno za naše istraživanje jer možemo očekivati odgovore sagledane s različitih perspektiva.

Grafikon 8: Koristite li legende u radu s djecom?

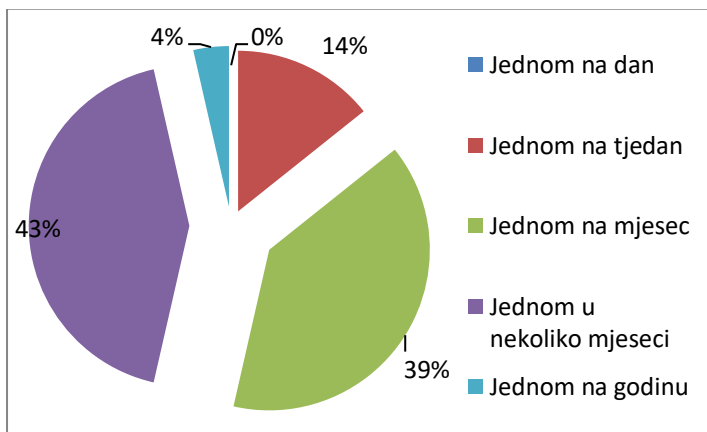

Grafikon 9: Koristite li Istarske legende u radu s djecom?

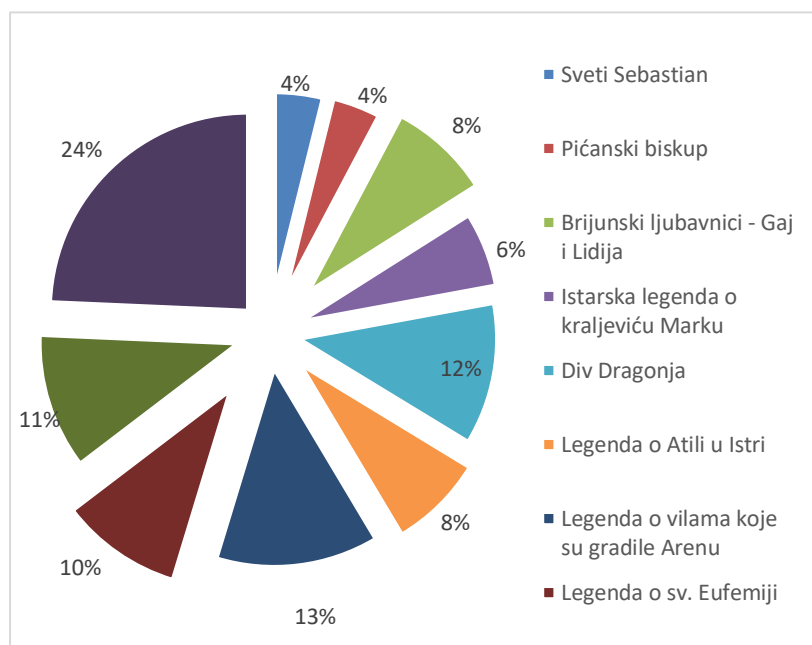
Kod pitanja vezanih za istraživačka pitanja „Koristite li legende u radu s djecom?“ (Grafikon 8) i „Koristite li Istarske legende u radu s djecom“ (Grafikon 9) ispitanici su većinom pozitivno odgovorili. Odgojitelji iz Istarske županije i Primorsko-goranske županije koriste Istarske legende dok ispitanici iz drugih županija koriste legende svoga kraja ili uopće ne koriste legende u radu s djecom. U predškolskim ustanovama legende koristi 60 ispitanika (81,1%), od kojih 28 (37,8%) koristi Istarske legende. Rezultati ukazuju da su legende u radu s djecom veoma bitne i da se rado koriste. Hipoteza(H3) „Istarske legende se koriste samo unutar vrtića u Istarskoj županiji“ je samo djelomično potvrđena budući da rezultati pokazuju kako se Istarske legende, osim u Istarskoj, koriste i u drugim županijama pogotovo u Primorsko-goranskoj. Obrazloženje zašto ne koriste Istarske legende uglavnom je vezano za život u drugoj županiji, što je bio i očekivani odgovor, ili za nedostatak potrebe njihovog korištenja.

Grafikon 10: Ukoliko koristite Istarske legende u radu s djecom, koliko često ih koristite

Na pitanje „Ukoliko koristite Istarske legende u radu s djecom, koliko često ih koristite“ (Grafikon 10) većina ispitanika je odgovorila da ih koriste jednom u nekoliko mjeseci (42%, N=12) ili jednom mjesečno (39%, N=11). Nekolicina njih koriste Istarske legende u radu s djecom jednom tjedno (14%, N=4) ili jednom godišnje (3%, N=1). Nitko od ispitanika koji su odgovorili na ovu tvrdnju (N=28) ne koristi legende u radu s djecom svakodnevno, što je i razumljivo budući da u radu s djecom treba mijenjati metode i načine rada. Slijedom navedenog možemo zaključiti da hipoteza „Odgojitelji koriste legende u radu s djecom jednom mjesečno“ nije potvrđena. Rezultati ipak ukazuju da u onim vrtićima u kojima se Istarske legende obrađuju iste koriste dovoljno često te djeca mogu dovoljno naučiti o njima.

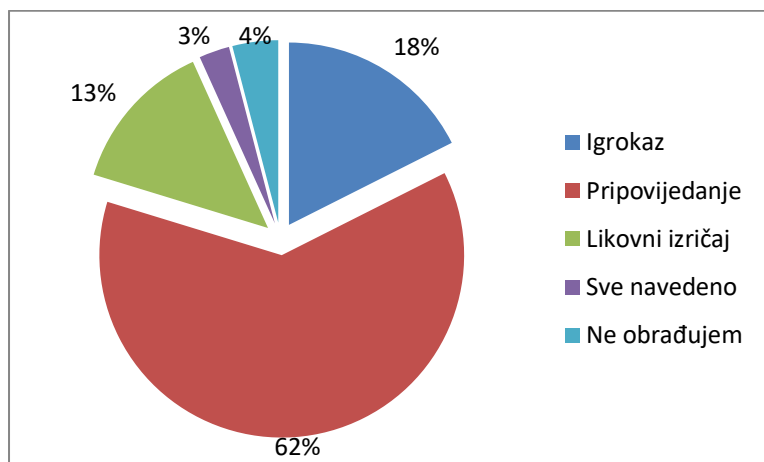
Grafikon 11: Koje od idućih Istarskih legendi poznajete

Na pitanje „Koje od idućih Istarskih legendi poznajete“ (Grafikon 11), u kojem se nudilo više mogućnosti odgovora, od 45 ispitanika koji su odgovorili njih 44 poznaje *Legendu o Velom Joži*. Ovaj nam je rezultat pomogao u odabiru, u nastavku rada, primjera obrade istarske legende u predškolskoj ustanovi. Također, poznate su i *Legenda o vilama koje su gradile Arenu* (24), *Div Dragonja* (21), *Legenda o nastanku Pazinske jame* (20) te *Legenda o sv. Eufemiji* (18). Ostale legende je poznavao manji broj ispitanika.

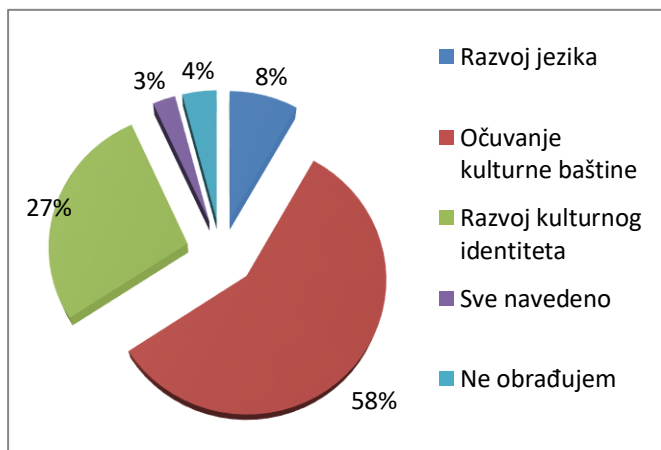
Trinaesta varijabla odnosila se na pitanje „Koje Istarske legende ste koristili u radu s djecom“. Od 25 ispitanika koji su odgovorili na postavljeno pitanje njih 20 je odgovorilo da koristi *Legendu o Velom Joži*. Kako su ispitanici uz ovo pitanje mogli i obrazložiti svoj odabir jedan je ispitanik odgovorio da koristi tu legendu jer „*Legenda o Velom Joži* je izrazito zanimljiva i može se iznova koristiti u različite svrhe u radu s djecom“. Osim ove legende ispitanici dosta često koriste *Legendu o vilama koje su gradile Arenu* i *Legendu o postanku Pazinske jame*.

Grafikon 12: Kojim načinom obrađujete legende u radu s djecom

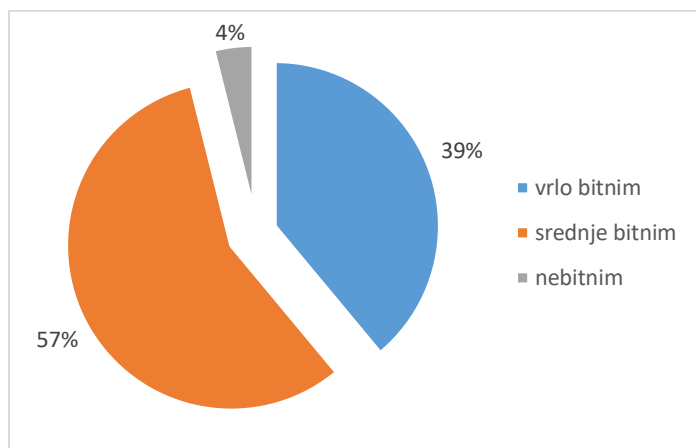
Iz Grafikona 12. vidljivo je kako u radu s djecom kod obrade legende uglavnom koriste pripovijedanje (62%, N=46), zatim igrokaz (17%, N=13) i likovni izričaj (13%, N=10). Svega 3% ispitanika koriste sve od ponuđenih metoda obrade, dok 4% ispitanika ne koriste legende u radu s djecom. Dobiveni rezultati potvrđuju hipotezu (H2) „Odgovitelji obrađuju legende u radu s djecom najčešće pripovijedanjem, a rjeđe korištenjem igrokaza.“

Grafikon 13: Koji Je Vaš cilj rada prilikom korištenja legendi?

Za cilj rada prilikom korištenja legendi (Grafikon 13) ispitanici kao najčešći odgovor navode očuvanje kulturne baštine (56%, N=42), potom razvoj kulturnog identiteta (27%, N=20), dok najmanji broj ispitanika smatra ciljem razvoj jezika (8%, N=6). Za mali broj ispitanika je ciljsve od navedenog (3%) ili ne obrađuje legende u radu s djecom (4%). Iz navedenog zaključujemo da je hipoteza „Cilj rada prilikom korištenja legendi unutar skupine jest očuvanje kulturne baštine“ potvrđena.

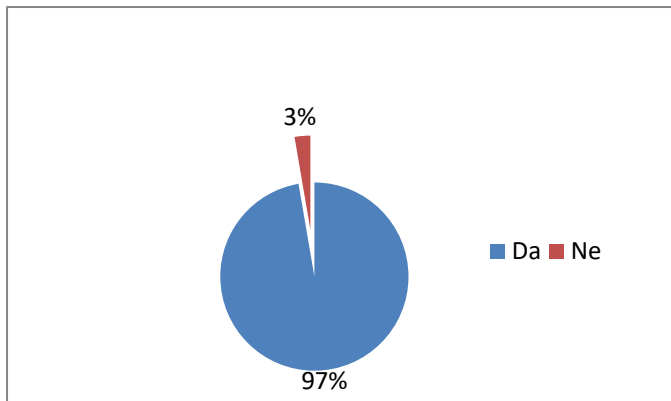
Grafikon 14: Smatrate li bitnim korištenje legendi u radu s djecom?

Sedamnaesta varijabla „Smatrate li bitnim korištenje legendi u radu s djecom?“ (Grafikon 14) ukazuje na važnost korištenja legendi u radu s djecom. Čak 30 od 74 ispitanika (40%) smatra legende vrlo bitnima u radu s djecom u predškolskim ustanovama, za njih 44 (59%) su srednje bitne, dok su za svega 3 ispitanika (4%) nebitne. Navedeni rezultati potvrđuju postavljenju hipotezu (H1) „Legende su odgojiteljima pri korištenju u radu s djecom srednje bitnim“, ali i ukazuju i na veliku važnost koju odgojitelji pridaju legendama.

Na pitanje „Hoćete li u budućnosti koristiti legende u radu s djecom“ (Grafikon 15) gotovo svi su ispitanici (N=72, 97,3%) odgovorili potvrdno, a samo je 2 ispitanika (2,7%) odgovorilo da neće koristiti legende u daljnjem radu s djecom navodeći kao razlog da isto ne smatraju potrebitim. Rezultati dobiveni na posljednje pitanje ugodno su nas iznenadili. Nadamo se da smo anketnim upitnikom potaknuli ispitanike na razmišljanje o uključivanju legendi u radu s djecom.

Grafikon 15: Hoćete li u budućnosti koristiti legende u radu s djecom?

11. ZAKLJUČAK

Legende su veoma bitne za djecu i njihov razvoj, kako jezika tako i odnosa s drugom djecom. Postoji velik broj legendi i fantastičnih likova kojima se može pobuditi dječja znatiželja.

U ovom smo radu naš interes uputili Istarskim legendama. Rezultati istraživanja pokazali su da odgojitelji Istarske županije koriste legende u radu s djecom u predškolskim ustanovama jednom mjesečno ili jednom u nekoliko mjeseci te da su upoznati s puno legendi koje se mogu obrađivati s djecom unutar skupine, što je veoma pozitivno. Zanimljivo je i da Istarske legende koriste i odgojitelji Primorsko-goranske županije, što pobijanašu pretpostavku da se Istarske legende koriste samo ulstarskoj županiji. Istraživanje je također pokazalo da je cilj rada prilikom korištenja legendi očuvanje kulturne baštine te da se legende većinom obrađuju pripovijedanjem, a rjeđe korištenjem igrokaza. Zaključujemo da su legende, u našem slučaju Istarske legende, bitne zarazvoj kulturnog identiteta djeteta te očuvanje kulturne baštine mjesta u kojem dijete živi.

Istraživanjem je ustanovljeno je da su najpoznatije istarske legende *Legenda o Velom Joži*, *Legenda o vilama* koje su gradile Arenu, *Div Dragonja* te *Legenda o nastanku Pazinske jame*. Ono što veže ove legende jest nadnaravno biće koje se pojavljuje u svakoj od njih i koje ih djeci čini zanimljivima jer budi njihovu znatiželju za fantastičnim i nepoznatim. Djeca slušajući legende ulaze u svijet mašte i postaju dio priče. Djeca su ta koja oživljavaju legende, što dovodi do zaključka da će legende živjeti sve dokle god se budu koristile u predškolskim ustanovama na pravilan i djeci zanimljiv način. Zastupljenost istarskih legendi, i legendi općenito, u predškolskoj ustanovi je veoma bitno i poželjno jer pomažu djeci razvijati maštu, upoznavati kulturnu baštinu kraja u kojem žive i stvarati vlastiti identitet.

12. LITERATURA

Knjige:

1. Bošković-Stulli, M. (1959.) *Istarske narodne priče*, Zagreb: Institut za narodnu umjetnost.
2. Bošković-Stulli, M. (1986.) *Zakopano blago: Hrvatske usmene pripovijetke, predaje i legede iz Istre*, Rijeka: Tiskara Rijeka.
3. Botica, S. (1995.) *Hrvatska usmenoknjiževna čitanka*. 1. izdanje. Zagreb: Školska knjiga.
4. Botica, S. (2013.) *Povijest hrvatske usmene književnosti*. Zagreb: Školska knjiga.
5. Đurić, T. (2007.) *Legende puka hrvatskoga* 3. Samobor: Meridijani.
6. Ginzburg, C. (1972.) *I benandanti*. Torino: PiccolaBibliotecaEinaudi.
7. Klaić, B (1998.) *Rječnik stranik riječi*. Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske.
8. Orlić, D. (1986.) *Štorice od štrig i štriguni*. Pula: Istarska naklada.
9. Pandžić, V. (2004.) *Hrvatske usmene priče*. Zagreb: Školska knjiga.
10. Perić, B. i Pletenac, T. (2008.) *Fantastična bića Istre i Kvarnera*. Zagreb: Vuković & Runjić.
11. Rudan, E. (2016.) *Vile s Učke: Žanr, kontekst, izvedba i nadnaravna bića predaja*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
12. Vrkić, J. (1995.) *Vražja družba: Hrvatske predaje o vilama, vješticama, vrazima i drugim nadnaravnim bićima*. Zagreb: Glagol.

Online članci:

1. Centar za kulturu i film Augusta Cesarca. *Važnost bajki i umijeća pripovijedanja*. [Online] Dostupno na: <https://www.centarcesarec.hr/radioniceseminari/vaznost-bajki-i-umijece-pripovijedanja/>. [Pristupljeno: 29.srpnja 2019.]
2. Ilić-Puharić, L. Moć mita. [Online] Dostupno na: <https://nova-akropola.com/kulture-i-civilizacije/mitologije/moc-mita/>. [Pristupljeno: 29.srpnja 2019.]
3. Istrapedia, *Istarske legende (12 istarskih legendi)*. [Online] Dostupno na: <http://istrapedia.hr/hrv/1687/istarske-legende-12-istarskih-legendi/istra-a-z/> [Pristupljeno: 10.srpnja 2019.]
4. Šišović, D. (2004.) *Legenda o Velom Joži*. Istrapedija. [Online] Dostupno na: <http://istrapedia.hr/hrv/1710/legenda-o-velom-jozi/istra-a-z/>

[Pristupljeno: 15. srpnja 2019.]

5. Nepoznati autor (2014.) *Festival Veli Jože*, Motovun. [Online]

Dostupno na: <http://www.tz-motovun.hr/dogadanja/festival-veli-joze> [Pristupljeno:18. srpnja 2019.]

Tekstovi u publikacijama:

1. Bonifačić-Rožin, N. (1952.) *Običaji, priče i pjesme iz kotara Poreča i okolice Rovinja*. Institut za etnologiju i folkloristiku, rkp. 88, Zagreb.
2. Delton, P. (1998.) *Credenze e superstizioni a Dignano*. Atti (CentrodicercheStoriche a Rovigno) 28:217-285.
3. Marks, L. (2010.) *Ni o drvo ni o kamen...* U: *Mitski zbornik*. (ur. Suzana Marjanić i Ines Prica). Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku, Biblioteka Nova etnografija, str.101- 115.
4. Šešo, L. 2007. *Vjerovanja u bića koja se pretvaraju u životinje*. U: *Kulturni bestijarij*. (ur. Suzana Marjanić i Antonija Zaradija - Kiš). Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku, Biblioteka Nova etnografija, str. 253- 277.

Članci u online časopisu:

1. Šešo, L. (2002/2003.) O krsniku: od tradicijske pojave u predajama do stvarnog iscjelitelja. *StudiaethnologicaCroatica*[Online] 14/15 (1): 23-53.Dostupno na:https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=73634.

[Pristupljeno: 14. srpnja 2019.]

2. Vinščak, T. (2005.) O štrigama, štrigunima i krsnicima u Istri. *StudiaethnologicaCroatica*. [Online] 17 (6). str.221-235. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/4953>. [Pristupljeno: 16. srpnja 2019.]

13. POPIS FOTOGRAFIJA

Slika 1:Crtež križa koji služi u obrani od štrig i štriguna	8
Slika 2:Priča o krsniku i štrigi	10

14. POPIS GRAFIKONA

Grafikon 1: Spol odgojitelja	22
Grafikon 2: Dob odgojitelja	22
Grafikon 3: Godine radnog iskustva	23
Grafikon 4: Županija u kojoj ste zaposleni	23
Grafikon 5: U kojem vrtiću radite	24
Grafikon 6: Koji jezik/narječje koristite u govoru s djecom	24
Grafikon 7: U kojoj dobnoj skupini trenutno radite	25
Grafikon 8: Koristite li legende u radu s djecom?	25
Grafikon 9: Koristite li Istarske legende u radu s djecom?	26
Grafikon 10: Ukoliko koristite Istarske legende u radu s djecom, koliko često ih koristite	26
Grafikon 11: Koje od idućih Istarskih legendi poznajete	27
Grafikon 12: Kojim načinom obrađujete legende u radu s djecom	28
Grafikon 13: Koji Je Vaš cilj rada prilikom korištenja legendi?	28
Grafikon 14: Smatrate li bitnim korištenje legendi u radu s djecom?	29
Grafikon 15: Hoćete li u budućnosti koristiti legende u radu s djecom?	30

SAŽETAK

ISTARSKE LEGENDE U PREDŠKOLSKOJ USTANOVI

Usmena književnost je vrsta književnosti koja se prenosila kroz povijest u međusobnoj komunikaciji ljudi. Nadnaravna/fantastična bića se spominju u usmenoj književnosti koju je puk prenosio iz generacije u generaciju. Kroz međusobnu komunikaciju u prošlosti su nastajale legende koje su objašnjavale nastanak pojedinih mjesta, povijesnih događaja, ljubavnih priča. Na taj način su se istarske legende prenosile do dana današnjeg. Kako se one ne bi zaboravile bitno je uključiti istarske legende u rad s djecom u predškolskoj ustanovi.

Kroz obrađivanje istarskih legendi s djecom, legenda ponovno živi. Način na koji će se obraditi legenda je individualan izbor odgojitelja, ali svakako ne postoji krivi način obrade, ako se djeci sviđa. Naše je istraživanje pokazalo da istarske legende koje se najviše sviđaju djeci jesu *Legenda o Velom Joži*, *Div Dragonja* i *Legenda o vilama koje su gradile Arenu*. U svim tim legendama se spominju fantastična bića. Djeca se većinom vežu uz te likove te se nerijetko mogu poistovjetiti s njima. Osim legendi u kojima se spominju fantastična bića, djeca vole i legende o postanku mjesta pogotovo ako se vezuju uz njihovih zavičaj. Istarske legende u predškolskoj ustanovi su veoma bitne i poželjno ih je obrađivati s djecom.

KLJUČNE RIJEČI: Istarske legende, predškolska ustanova, dijete, Istra

SUMMARY

ISTRIAN LEGENDS IN PRESCHOOL FACILITY

Oral literature is a kind of literature that was passing on during history in conversations between people. Supernatural/fantastic beings are mentioned in oral literature, which was passing in a regiment from one generation to another. Through mutual communications in history, legends about genesis someplace, historical events, love stories were made. On that way, Istrian legends were passing on until today. In order not to forget them, it is important to include Istrian legends in the preschool facility.

Working on Istrian legends with children, they live again through them. The way they will be work on is individual kindergarten teacher choice, but there is no wrong choice if children like it. Istrian legends that children like the most are legend about Big Joža, Giant of Dragonja and Legend about fairies that were building Colosseum. In those legends, fantastic beings are mention. For the most part, children attach themselves to these characters and often identify with them. Besides legends in which are mention fantastic being, children like legends about genesis someplace too, especially if they are connection with their home. Istrian legends in a preschool facility are very important and it is preferable to work on it with children, which are proven through writing this paper and through research survey, which was a part of this final thesis.

KEY WORDS: Istrian legends, preschool facility, preschool children, Istria

RIASSUNTO

LEGGENDE ISTRIANE NELLA SCUOLA DELL'INFANZIA

Letteratura orale è un tipo di letteratura che si trasmette di generazione in generazione. Il popolo menziona diversi esseri soprannaturali con leggende trasmesse. Nella comunicazione quotidiana nascevano leggende che spiegavano la nascita di un paese, eventi storici, storie d'amore. Così sono nate le leggende istriane che conosciamo oggi. Per non farle dimenticare è importante incorporarle nel lavoro con i bambini della scuola dell'infanzia. L'approccio alla leggenda resta una scelta individuale dell'insegnante e fino a che ai bambini piacerà non c'è un modo sbagliato di elaborare un testo. In base ai risultati ottenuti dalla ricerca le leggende più amate dai bambini sono: *La leggenda di Veli Jože*, *Il gigante Dragogna* e *La leggenda delle fate che costruirono l'Arena*. Tutte queste leggende menzionano degli esseri soprannaturali con i quali i bambini spesso si identificano. I bambini amano anche le leggende che narrano della nascita di paesi, specialmente quelle che riguardano i loro paesi di nascita. Dunque, è molto importante far introdurre le leggende istriane nel lavoro con i bambini nelle scuole dell'infanzia.

PAROLE CHIAVE: leggende istriane, scuola dell'infanzia, bambino, Istria